Вертепна Катерина Олександрівна,
судовий експерт відділу економічних досліджень Запорізького науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України

МЕЖІ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ ЕКСПЕРТА-ЕКОНОМІСТА ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ СУДОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Ефективний економічний розвиток нашої держави є неможливим без дотримання законодавства установами всіх форм власності. На жаль, розвиток України супроводжується криміналізацією суспільства та зростанням злочинності, особливо в економічній та фінансовій сферах, а це створює реальну загрозу економіці країни. Ці фактори обумовлюють необхідність підвищення ефективності боротьби правоохоронних органів з правопорушеннями у сфері бухгалтерського та податкового обліку, фінансів, ціноутворення тощо, в зв'язку з цим виникає необхідність в залучені експертів-економістів, які мають спеціальні знання в зазначеній сфері економіки.

Так, відповідно до ст. 69 КПК України експертом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє науковими, технічними або іншими спеціальними знаннями, має право відповідно до Закону України «Про судову експертизу» на проведення експертизи і якій доручено провести дослідження об'єктів, явищ і процесів, що містять відомості про обставини вчинення кримінального правопорушення, та надати висновок із питань, які виникають під час кримінального провадження і стосуються сфери її знань.

Експерт-економіст обов'язково повинен володіти як певним обсягом процесуально-правових знань, так і всебічними знаннями з бухгалтерського обліку, звітності та аналізу господарської діяльності.

При вирішенні питань, які виникають в ході слідчих дій щодо економічних злочинів, майже завжди виникає потреба в комплексному використанні правових та економічних знань.

Оподаткування господарських операцій на підприємствах, установах незалежно від форм власності, регулюється нормами відповідних законів, тому при дослідженні здійснення таких операцій і справляння податків виникає необхідність в використанні діючих законів в дослідженому періоді. Також це стосується питань щодо операцій з цінними паперами, корпоративними правами, кредитування тощо, які неможливо дослідити без зв'язку з відповідними нормами законодавства. Але слід зазначити, що експерт-економіст не вирішує

питань, якщо при відображенні в обліку певних операцій відсутнє законодавче врегулювання або воно є неоднозначним і суперечливим.

Поза межами знань експертів-економістів є питання, які носять ревізійний характер, питання стосовно спричинення матеріальних збитків діями посадових осіб. Там, де йдеться про збитки, експерти-економісти можуть проводити дослідження тільки стосовно економічної природи збитків. Як свідчить практика судово-економічної експертизи, органами слідства і суду досить часто на вирішення експертів виносяться питання визначення збитків у їх юридичному розумінні, наприклад «чи спричинені збитки діями посадових осіб». Проте при такій постановці питання потребується оцінка дій посадових осіб, тому питання подібного роду виходять за встановлені законом межі використання спеціальних знань судовим експертом і відносяться до завдань судово-слідчих органів.

До завдань судово-економічної експертизи відносяться, перш за все, питання щодо документального підтвердження тих чи інших господарських операцій, недотримання вимог законодавства, що призводить до нестач, безпідставних оплат і виплат, використання коштів не за цільовим призначенням, несплати податків тощо. Експерти-економісти можуть у межах своїх знань вирішувати питання щодо документального та нормативного підтвердження розрахунку збитків, який був наданий до суду позивачем або виявлений ревізорами під час перевірки та зафіксований в акті перевірки.

Особливої уваги заслуговують питання, що ставляться експертам за певної умови, з урахуванням висновків інших видів експертиз. Наприклад це питання з визначення розміру нестач на певну дату з урахуванням ринкової вартості майна, де ринкову вартість визначають експерти-товарознавці, будівельники, автотоварознавці в залежності від виду майна, що перебувало на балансі. Експерти-економісти не встановлюють свою власну оцінку достовірності та ступень доведеності тих чи інших конкретних обставин, а проводять дослідження та надають висновки тільки на підставі документів, що підтверджують господарські операції, відповідно до вимог чинного законодавства, яким регулюється документування та відображення в обліку та звітності.

Коло питань, які вирішуються в процесі судово-економічної експертизи, визначаються її завданнями, до таких належать питання:

Чи підтверджується документально встановлена за актом інвентаризації від (зазначаються реквізити акта) нестача (надлишки) грошових коштів у касі (товарно-матеріальних цінностей, основних

засобів) на суму (зазначається сума) на підприємстві (указується назва установи, організації) за період (зазначити)?

Чи підтверджуються документально висновки перевірки (зазначаються реквізити акта перевірки) у частині, що стосується завищення обсягу і вартості виконаних робіт з урахуванням висновків інших видів експертиз?

Чи підтверджується документально заявлений у позовних вимогах позивача (назва підприємства) розмір заборгованості за поставлені підприємству (назва) товарно-матеріальні цінності, виконані роботи (надані послуги) за договором (номер та дата договору) за період (зазначити період), у тому числі з урахуванням висновків інших видів експертиз?

Чи підтверджується документально встановлений за актом перевірки Держаної аудиторської служби (указуються реквізити акта) в частині порушення (зазначаються порушення) за період (указується період) у розмірі (вказується сума)?

Чи підтверджуються документально висновки акта перевірки стосовно наявності у підприємства (організації) (назва) заборгованості з виплати заробітної плати станом на (зазначити дату)?

На які потреби були витрачені грошові кошти підприємства (назва) в період існування заборгованості по заробітній платі перед своїми працівниками?

Чи підтверджується документально розрахунок дивідендів до виплати, здійснений підприємством (назва) емітенту корпоративних прав (назва юридичної або прізвище, ім'я, по батькові фізичної особи) за період (зазначається період)?

Чи підтверджується документально дотримання банком (назва) відповідних нормативів відрахувань до страхового резерву?

Чи відповідає наявний у матеріалах справи розрахунок заборгованості позичальника (по сплаті процентів за кредит та погашення основної суми боргу) перед банком умовам укладеного між вказаними сторонами кредитного договору та розрахунковим документам щодо видачі та погашення кредиту за цим кредитним договором?

Коло питань, які вирішує судово-економічна експертиза досить великий і привести його вичерпний перелік неможливо. Тільки використовуючи всі матеріали провадження, що мають відношення до предмета експертизи, експерт може провести повне дослідження і дати вичерпні відповіді на поставлені питання.

Таким чином, чітко сформульовані питання, що ставляться на вирішення економічної експертизи, що виключали б їх неоднозначне

тлумачення, і були істотними для провадження та носили таке змістове навантаження, яке не підштовхувало б експертів до виходу за межі їх спеціальних знань є запорукою швидкого та якісного проведення дослідження.

Список використаних джерел

1. Гуцаленко Л. В., Михальчишина Л. Г., Сидорчук В. М., Пентюк І. К. Судово-бухгалтерська експертиза : навч. посіб. Київ : Центр учб. літ., 2011. С. 352.
2. Воюцкая И. В. Бухгалтерская экспертиза в предупреждении экономических правонарушений. *Вестник ОГУ.* 2007. Вип. 3. С. 101–105.
3. Понікаров В. Д., Попова С. М., Попова Л. М. Судово-економічна експертиза : навч. Посіб. Київ : Центр учб. літ., 2008. С. 271.
4. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16 лит. 1999 р. № 996XIV. URL: http://zakon.rada.gov.ua.
5. Чередніченко А. Межі компетенції судового експерта-економіста. URL: http://n-auditor.com.ua.